

MÎTRAYÎ

Serbehs:

Bîr û baweriya Mêhr yan Mêhra yan jî Mêtra û dû re Mîθra-Mîtra, zêdetir ji dînek, rêbazeke fikirî ye ku li ser bingehên çar hêmên du cot ên "An, Ax, Av, Ar"ê anku "asman, ax, av, ar" ya du mê du nêr ava bûye. Mîtrayî yekemîn fikir û bawerî ye di dîroka mirovahiyê de ku bingeha baweriya wê "Dayiksalarî anku Jinsalarî" ye, bervajî hemû bawerî, îdîyal û dînên din ku tev mêrsalarî ne.

Li gor belge û daneyan, warzadeya bîr û baweriya Mîtrayî Welatê Zagrosê ye ta Toros û berjêra wê jî Mezopotamya ku ji tevan re Kurdistana mezin tê gortin, sînorên wê serzemînê ye ku Kurd lê dijîn û jiyane.

Şayend berî Sumeriyan jî bîr û baweriya tav û ronahî anku Mîtrayî di welatê Kurt-tî, Kurta anku Kurdan de hebûbe, lê çun ku ji Sumeriyan re nivîs û yd.. ji me re weku dane mane, em dikarin ji Sumeriyan re Mîtrayî pnase û şîrove bikin.

Bîr û baweriya Mîtrayî ji nax û axa Kurdsitanê re derketiye û belavên pajek mezin ji cîhanê bûye. Ji aliyê bakur heta Yunan û Ewrope û nivê Brîtanyayê çûye û dîna Ewropeyê bûye ta hatina Mesîh. Ji aliyê rojhilatê ve ta Hînd, Çîn û Japonê çûye. Li Hînd weku "Veda (ṛddhi)" û li Çînê weku "Buda" û li Japonê jî di demê derengtir de weku "AmîtraSu (Amaterasu)" yê şênber e. Ji aliyê rojhilatê jî li welatê Mîtanî û Şamê û li başûrê jî li welatê Misirê di Xwedawenda "Amûn"ê de şênber e. Helbet di warê rêbazî de niha weku "Mîtrayizm"ê tê pênase kirin.

Amaterasu Ōmikami

Navê Mîtrayê:

Navê wê di Avestayê de "Mîθra" di Sanskrîtî de "Mîtrá" di Latînî-Yunanî de "Miθrás" di Proto-Indo-Iranian "mitrás"ê, di Indo-Aryan "mi-it-ra" di peymannameya aştî 1400 BZ di navbera Mîtanî Mîtrayî û Hîtiyan de. Helbet bi

gelek awayên mîna, di budayî de "Maitreya" Manîyan navê xwedayê Zerdeştî Mîtra (Av. Miθra; Mîd. Mîhr) li xwe kirine û ji bo daşan kirina yek ji xwedayên xwe bikartînin. Bi awayê "myhr, ne girêdayî forma miça"yê di Partî de wekî Mihr (myhr) û di Sogdîyî de wekî Miši (myšyy; Sundermann, 1979a, r. 10, sub 3/11.2). Ji navê Mîtra, ew bêtir Maitreya daşan dikin.

Şîrove û zendên lêkoler û nivîserên biyanî li ser navê Mîtrayî:

Hem Mîtraya Vedî û hem jî Mîtra Avestayî ji navdêreke hevpar a hînd-îranî mitra-dertên, bi giştî ji nû ve hatine avakirin ku tê wateya "peyman, peyman, peyman, soz." Ev wate di Avestayî de mîθra "peyman" hatiye parastin. Di zimanên Sanskrîtî û zimanên nûjen ên Hîndo-Aryen de, mitra tê wateya "heval", yek ji aliyên girêdan û hevalbendiyê.

Ji nû veavakirina Hînd-Îranî ji Christian Bartholomae re tê veqetandin, û piştê jî hêla A. Meillet (1907) ve hate safîkirin, ku jêderk ji rehê Proto-Hînd-Ewropî mey- "berhevkirin" pêşniyaz kir.

Pêşniyarkirinek alternatîf meh pîvan bû (Gray 1929). Pokorny (IEW 1959) mei-ya Meillet wekî "girêdan" safî kir. Tevhevkirina koka mei bi "paşgira hacet" -tra- "ya" (di man-tra- de jî tê dîtin, "yê ku dibe sedema ramanê"), paşê bi rastî tê maneya "yê ku girêdide. bi vî awayî "peyman, peyman, peyman, soz, sond" hwd. Şirovekirina Pokorny jî piştgirî dide "teqandin, xurtkirin", ku dibe ku di moenia latînî de "dîwarê bajêr, keleh" û bi rengê antonîmîkî, îngilîziya kevn (ge)maere "sînor, sînor-post".

Lê "peymana" Meillet û Pokorny dijberên xwe hebûn. Lentz (1964, 1970) qebûl nekir "peymana" razber ji ber ku xwedayîbûnek wusa bilind kir û "dilperestiya" dînî tercîh kir. Ji ber ku sanskrîtî mitra ya îroyîn tê wateya "heval", Gonda (1972, 1973) li ser maneya Vedîkî ya "heval, hevaltî", ne "peyman" israr kiriye.

Tehlîlên Meillet her weha "şiroveyên berê rast kirin" ku destnîşan kir ku navdêra hevpar a hînd-îranî mîtra- bi ronahiyê yan rojê re heye. Dema ku H. Lommel pêşniyar kir ku di Avestaya Biçûk de (ji sedsala 6-an BZ) de (ji sedsala 6-an a BZ) de komeleyek weha hate destnîşankirin, ew jî bi rengê bêtêmasî hate red kirin. Di roja îroyîn de teqez e ku "(al) her çi qas Miθra di Avestayê de bi rojê ve girêdayî be jî, ew ne roj e" û "Mîtra Vedî jî tune.

Mîθra an Mîθra Farisiya Kevin - her du jî tenê di çend nivîsên Artaxerxes II û III BZ yê sedsala 4-an de hatine piştrast kirin - "bi gelemperî tê pejirandin ku deynek ji Avesta ye," forma rastîn a îraniya Kevin ku ji nû ve hatî çêkirin. Miça. (Kent di destpêkê de Sanskrîtî pêşniyaz kir lê paşê hişê xwe guhert). Mîhra îraniya navîn (Partî, di bikaranîna ermenî ya zindî de jî) û mîhra Pehlewî ji Mîtra Avestayî ye.

Yewnanî/Latînî "Mithras", xwedawenda sereke ya kulta Mîtraîzmê ya Greko-Romenî, forma navdêrî ya Mîtraya dengî ye. Berevajî wateya Avestayî ya orîjînal ya "peyman" an "peyman" (û hîn jî di nivîsarên Farisiya Navîn ên piştî Sasanî de diyar e), Mîtraîstên Greko-Romî belkî difikirin ku ev nav tê wateya "navbeynkar". Di nîqaşa Plutarch ya sedsala 1-mîn a li ser teolojiyên dualîstî de, Isis û Osiris (46.7) dîroknasê Yewnanî di kurtejiyana xwe ya ola Zerdeştî de ravekirina navê jêrîn dide: Mîtra di navbera "horomazdeyên baş" de mesonek e di navîn" de. û Aremanîusê xerab, lew Pérsayî ji navbeynkar Mîtra re dibêjin.» Zaehner vê etîmolojiya derewîn bi rola ku Mîthra (û roj) di şaxê Zerdeştî yê ku niha nemaye ku bi navê Zurvanîzmê tê zanîn lîstîye ve girê dide.

Stûnên Mîtrayî:

Bîr û baweriya Mîtrayî eger çî di dem û derên berî zayînê de fire xwedavendî çanda kommirovên Zagros, Toros û Mezopotamyayê û piraniya kommirovên cîhanê bûye, lê Mîtrayî weku fikir û bawerî "Ronahî" bingeha wê bûye û xor û tav jî sembolîzeyê wê ronahiyê bûye. Vejîn mijara sereke ya baweriya Mîtrayî ye û sê cejnên Çarşema Sor, Yelda û Newrozê jî guzarîştê wê vejînê ye. Dem-muz, Înanan, Anahîta, Tawusê Melek yd.. ciheke pîroz di baweriya Mîtrayî de digirin. Qandî ku tarîti weku cihê peristîş û îbadetê, ciheke taybet digire di mîtrayî de, lê hemû bûn û hebûn vedigere ser nûr û ronahiyê.

Pîrozweriyên Mîtrayî:

Di baweriyên mîtrayî de tav ku sembolîzeyê nûr û ronahiyê ye û agir jî bi heman awayî, ew weku pîrozweriya sereke tê sagîn. Her sê cejnên li jor me behs kirin "Çarşema Sor, Yelda û Newroz" in. Mar û b tayebt marê reş weku sembola yav û nemirî, tenduristî û selametiye tê dîtin. Dar weku sembolîzeyê çar hêm û elementên "An, Ax, Av û Ar"ê ya hebûnê ku bingeha felsefe û baweriya Mîtrayiyê ne weku sembola jiyane tê dîtin û di nav de dara henarê. Henar heta îro jî weku sembola Kurd tê domandin. Amûrên "Tenbûr, Def û Şemşal"ê ku di baweriyên Mîtrayî de amûrên zîkr û îbadetê bûne, ciheke pîroz digrin di Mîtrayî de.

Mîtrayî di dîn û çanda Kurdî de:

Zerdeşt weku filozofek di baweriya bav û kalê xwe anku Mîtrayî de hin nerînên cuda îcad kirin û di rastî de reformekê di Mîtrayî de kir ku dû re û di gel ketina Împeratoriya Medya û çêbûna Hexamiyan, fikirên Zerdeşt weku dîneke nû bû dînê Hexamiyan û dijberê Mîtrayî. Lê fikir û baweriyên Mîtrayî dûre bi navên din di çendîn dînen Kurdistanê de şênber bû ku niha dînen "Yarsanî û Êzîdî" weku du dînen mayî û diyar awêneyê wê bîr û baweriyê ne. Hemû pîrozweriyên Mîtrayî ji roj, sê cejnên Çarşema Sor, Yelda(Êzda) û Newroz"ê de, Mar, dar û henar, sê mûzîkên Tenbûr, Def û Şemşalê û baweriya Vejînê, di her sê dînen Yarsanî, Êzîdî û Zerdeştîyê de şênber û piştî hatina dîna Îslamê jî, di terîqetên Şêxan û

Elewîyan de şênber e.

Ta îro jî pîr û kalên me dema sond dixwin, sond bi nûr û agir, ronahî û tavê dixwin bê ku bizanibin bigeha wê bawerî û çandî ji kû tîn û mijar çî ye.

Di warê şûn û arkolojiyê de Mîtray:

Mîtrayî weku santrala baweriyên Kurdî yên Zagros, Toros û Mezopotamyayê gelek şopên wê li Kurdistanê ta niha jî tîn dîtin ku herêma Êrfa, Zêzevan û Mêrdînê li bakur, herêma Behdînan û Hewlêr û Şarezûr li başûr, Herêmên Loristan, Erdelan, Mukiryan û Êrmiye li rojhilat û herêma Cîzîrê li rojavayê Kurdistanê şênberên şopa peristgeh û mêhristanên Mîtrayî ne.

Qûrbani kirin di Mîtrayî de:

Ligel hendê ku mijara qûrbani kirina "Ga"yê tê gotin, lê çandina Darê qûrbaniya herî pîroz bûye di baweriyên Mîtrayî de ku sembolîzeya çar hêmên hebûnê dike bi taybet di sê cejên Çarşema Sor, Yelda û Newrozê de. Di şev û cejna Yeldyê de ku cejna ji dayik bûna Mîtrayê ye, çandina şitil û darekê bi taybet ku malek zarokê wan çê bibe di heman şevê de, ferze ku şitil û darekê biçîne weku qûrbani û spasguzariya xweda û xwezayê.

Nîşe: Ta niha şopa wê pîroziyê di çand û civaka Kurdî de maye û dar nayê birrîn û pîroz tê dîtin. Di baweriyên Êzîdî de însan dikare di salekê de sê roj dar bibirre, ew jî sê cur darên yan hişk bûbe, yan şikya be, yan jî burusk lêdabe û sojî be. Yanî her sê curên ku wê darê ruh têde nemabe û mirî be.

Mîtrayî di felsefeyên feylesofên Kurd e:

Di serdem û çaxên nûtir de fîlosofê Kurd "Suhrewerdî" weku yekemîn kes tê dîtin ku xwest fikir û baweriyên Mîtrayî bi navê "Îşraq"ê ligel binemayên îslamê bike rêbazeke nû ya Kurdî û cîhanî di dema Împeratoriya Eyûbî ya Kurdî bi serdriya Selaheddînê Kurdî, Selaheddînê Eyûbî lê mixabin li ser heman fikir, ji aliyê hin dîndrên wê demê hate kuştin. Piştî wî "Şemseddînê Şarezûrî, Qutbeddînê Şarezûrî, Seyfeddînê Amedî û Taceddînê Êrmiyeyî" hevrêbazê Îşraqê bûn. Helbet dû re heman fikir derket derveyê erdnîgariya Kurdistanê û kesayetiyên mîna "Mewlana Celaleddînê Romî, Rabî'ey 'Edewî, Healc" û gelek kesatiyên din hevrêbaza Îşraqê bûne.

Mîtra di Avestayê de:

Gotara bingehîn: Mîtra

Mîtra di Zerdestiyê de endamekî sêyemiya Ahûra ye, parastvanê asha(aşa)/arta, "rastî" an jî "rast e". Navdêra standard a Mîtra "ji mêrgên fireh"e ku hebûna her tiştî pêşniyaz dike. Mîtra "rastî dipeyve, bi hezar guh, bi deh hezar çavan, bilind, bi zanîna tam, xurt, bêxew û her û her hişyar e." (Yaşt 10.7). Weku parêzvanê

peymanan, Mîtra di heman demê de parêzvan û parêzgerê hemû aliyên têkelî yên navkesî ye, weku hevaltî û evînê.

Bi pozîsyona xwe ya parêzvanê heqîqetê ve girêdayî, Mithra dadger(ratu) ye, ew kesên ku sozên xwe dişkînin an jî ne rastdar(artavan) ne, di beheştê de neyên pejirandin. Mîna ku di kevneşopiya hind-îranî de jî, Mîtra bi (îlahîyata) rojê ve girêdayî ye lê bi eslê xwe jê cuda ye. Mîtra ji nêz ve bi yazata mê, Aredvî Sura Anahîta, hîpostaza zanînê ve girêdayî ye.

Dîtinên Mîtayî di Commagene yê de:

Li ser abîdeyên Commagene yê îlahî Mîtra heye. Li gorî arkeolog Maarten Vermaseren, delîlên sedsala 1-an ên berî zayînê ji Commagene "rêza ku ji Mîtra re tê dayîn" nîşan dide, lê behsa "sirên" nake.

Di heykelê kolos de ku ji aliyê Qral Antiochus I (69–34 b.z.) li Çiyayê Nemrûdê ve hatiye çêkirin, Mîtra bê rîh, bi kulmek Frîgyayî hatiye nîşandan û bi eslê xwe li kêleka xwedayên din û padîşah bi xwe li ser text rûniştiye. Li ser pişt textan nivîseke bi yewnanî heye, ku navê Apollo-Mithras-Helios bi kêşeya genî (Ἀπόλλωνος Μίθρου Ἡλίου) tê de heye.

Vermaseren di sedsala 3-an de berî zayînê li ser oleke Mîtra li Fayumê jî radigihîne. 1450 BZ Mîtrayek taurokton nîşan dide.

Dîtina Îndîyan li ser Mîtrayî:

Vedic Mitra xwedawendek navdar a Rigveda ye ku bi têtikiliyek bi Varuna re, parastvanê rta ku di sirûda 2, Mandala 1 ya Rigveda de hatî destnîşan kirin, tê veqetandin. Bi Varuna re, wî di nav Adityas de, komek xwedayên rojê, di nivîsên Vedic ên paşîn de jî hejmartin. Mîtra Vedic parêzgerê rastgotinê, hevaltî, peyman û hevdîtinan e.

Yekem qeyda berdest a Hindo-Aryen, Mîtra, bi awayê mi-it-ra-, di peymana aştiyê ya xêzîrî ya c. 1400 berî zayînê di navbera Hîtît û padîşahiya Hûriyan a Mîtanniyan de li herêma başûrê rojhilatê Gola Wanê li Asyaya Biçûk. Mîtra li wir tevî çar îlahiyên din ên hindî wekî şahid û parezvanê peymanê xuya dike.

Dîtinên Mîtrayî di Budayî de:

Budîst Maitreya

Maitreya carinan li ser textek rûniştî tê temsîl kirin û hem di Mahayana û hem jî di Budîzma ne-Mahāyāna de tê pîroz kirin. Hin kes texmîn kirin ku îlhama Maitreya dibe ku ji xwedawenda kevnar a îranî Mîtra hatibe. Berhevdana bingehîn a di navbera her du karakteran de wekheviya navên wan xuya dike. Li gorî Tiele (1917) "Tu kesê ku li ser doktrîna Zerdeştî ya Saoshyantan yan jî rizgarker-pêxemberên hatinê lêkolîn kiriye, nikare wekheviya wan bi Maitreya pêşerojê re bibîne.

Paul Williams îddîa dike ku hin ramanên Zerdeştî yên mîna Saoshyant bandor li baweriyên li ser Maitreya kirine, wek hêviyên alîkarê ezmanî, hewcedariya bijartina rastdariya erênî, hezarsala pêşerojê û rizgariya gerdûnî. Ne tenê ji bo Zerdeştîtiyê ne, ne jî bi pêwîstî taybetmendiyên baweriya Maitreya ne.

Dîtinên Mîtrayî di Grekî-Romî de:

Navê Mîtra ji hêla Yewnanî û Romayîyan ve wekî Mîtra, kesayeta sereke di ola nepenî ya Mîtraîzmê de hate pejirandin. Di destpêkê de ji hêla Yewnaniyan ve bi Xwedayê Rojê Helios hate nas kirin, Mîtra-Heliosê senkretîk di sedsala 2-an a BZ de, dibe ku li Pergamonê, veguherî fîgurê Mîtras. Ev kulta nû berî zayînê di sedsala yekemîn de birin Romayê û li seranserê Împaratoriya Romayê belav bû. Di nav leşkerê Romayê de populer bû, Mîtraîzm bi qasî Dîwarê Hadrian û Limesên Germenî li bakur belav bû.

Mîtrayîyên din ên li cîhanê:

Mîtrayî weku fikri û bawerî yan jî dîn ghiştiye her welatek dî, bi xwe re pîrozweriyên xwe jî biriye. Li Ewrope, Rom û Yunaniyên kevin de Mîtrayî bi rengekî dî tê resim kirin, li Hîndê bi awayekî dî û li welatê Misirê jî bi awayekî dî, helbet li gor bawerî, tradîsiyon û çandên wî welatî ku Mîtrayî gihaye wê, lê giring e em yek xal bizanin ku ew jî hemû her yek Mîtrayî ye ku ji ax û naxa Kurdistanê û kommirovên Zagros, Toros û Mezopotamyayê anku Kur-tî, Kurta û Kurdan derketiye û afer bûye û îro xencî navê Kurdistan û çiyastanê, navê wê hê “Welatê Rojê” ye.

Mîtra bi zimanê Misiriyên kevin Amûn

Dîtin û şîroveyên hin Ewropiyan li ser Mîtrayîyê:

Delîlên din ên destpêkê yên dehsalên pêşîn B.Z. tenê hurmeta ku ji Mîtras re hatiye dayîn, bêyî ku behsa siranan bike, vedibêje: Mînakên ku dikarin werin vegotin ev in ku nivîsên gorên Qralê Commagene Antiochus I li Nemrud Dag, û bavê wî Mithridates li Arsameia li ser Orontes in. Herdu padîşahan ji bo rûmeta xwedayên bav û kalên xwe hejmarek peykerên mezin ên li ser textan rûniştibûn li ser eywanên mezin çêkiribûn. Li Nemrûdê em di nav wan de Qral Antiochos (69–34 b.z.) dibînin û di nivîsê de Mîtra tê gotin.

Li gorî Vermaseren, di sedsala sêyemîn a beriya zayîne de li Fayûmê oleke Mîtra hebû û li gorî Pettazzoni fîgurê Aion eslê xwe yê îkonografîyê li Misrê ye.

Ez van fîguran, an jî hin ji wan, di tehma mohra şahane ya balkêş a Qralê Mîtanî Saussatar de (z. 1450 b.z. kal-bapîrê Kurtiwaza) dibînim: Yekane mohra mîtanî ya padîşah a ku em xwedî dikin. Mithra tauroctonos - taybetmendî li ser çokan davêje ku wî bişîne. Em dikarin kûçik û mar jî bibînin. Li binê wî du fîgurên ku yek bi stêrk hatiye nîşankirin, her şêrê şer dikin. Li binê dîska bask a di navbera şêr û roviyan de, şêrekî bi bask û serê mirovan radiweste, & nbspp.

Nîşe:

Di navendên pajek ji akademî, lêkolîn û pertûkên cîhanî û bi taybet Ewropeyî, zêdetir bi mênalîteya dewletî li mijara Mîtrayî dinêrin û hin ji an jî dixwazin Mîtrayî bikin çend par par û di nav de Mîtrayî ya ku li ewrope hebûye bikin pajeke cuda ji Mîtrayî ku ev şaş e. Bîr û baweriya mîtrayî ku xwedî dîrokeke zêdetir ji pênc hezar salan e, pêwîstiya wê bi lêkolîn û vekolînên zêdetir heye û li derveyî sînorên dewlet-netewe yê niha heyî, rastiyên ku heye bînin zimên.

Nivîs û vekolîn: Qendîl Şeyxbizînî